

LA PROSA DELS SEGLES XIII I XIV

1. Les Cròniques.

Jaume I

Ramon Llull donà un gran impuls a la literatura en la nostra llengua. El català comença a substituir el llatí com a vehicle de cultura. Per exemple, els **Furs de València** (lleis constitucionals del Regne de València) apareixen primer en llatí i al cap de poc temps són traduïts a la nostra llengua. Alguns dels reis del casal de Barcelona redacten o manen redactar textos històrics que poden incloure's dins la nostra literatura, perquè, sense ser textos de ficció, usen tècniques pròpies del llenguatge literari. Es coneixen com a **Cròniques** i en són quatre.

Reis del Casal de Barcelona

Alfons I el Cast
Pere I el Catòlic
Jaume I el Conqueridor
Pere II el Gran
Alfons II el Franc
Jaume II el Just
Alfons III el Benigne
Pere III el Cerimoniós
Joan I el Caçador
Martí I l'Humà
(en morir sense descendència, té lloc el Compromís de Casp, pel qual s'entronitza a la Corona d'Aragó la Casa castellana dels Trastàmara)

Crònica de Jaume I

El mateix Jaume I redactà del seu puny i lletra, o manà escriure, la seua crònica o **Llibre dels Fets**. Ens conta en primera persona (Nós) les batalles i els pactes que acabaren amb la conquesta de les terres valencianes i mallorquines, abans en mans musulmanes. El rei expressa l'especial estima que té per aquestes terres que tant li ha costat incorporar a la Corona, i ens conta detalls intimistes com la seua emoció quan va veure el seu Penó dalt de les muralles valencianes. El sentit providencialista de la història (Déu ho volia!), unit a un estil senzill, directe, intercalant diàlegs si és necessari, fan del **Llibre dels Fets** o **Crònica de Jaume I** una obra molt destacada.

Crònica de Bernat Desclot

Un personatge vinculat a la cort, **Bernat Desclot**, és autor d'una altra **Crònica**, centrada en el regnat de Pere II, fill de Jaume I. Es presenta el rei com si fos un heroi, incansable, que vetla pels seus soldats i és un gran cavaller.

Bernat Desclot

Crònica de Ramon Muntaner

La més important des del punt de vista literari és la **Crònica de Ramon Muntaner**. Exalta la llengua i el paper dels reis del Casal de Barcelona, als quals recomana que mantinguen sempre units els seus territoris. Amb tècniques novel·lístiques, Muntaner, que escrigué la Crònica, a una alqueria valenciana, de nom Xilvella (Xirivella) narra les conquestes que la Corona d'Aragó féu per tot el Mediterrani durant el s.XIV.

Crònica de Pere el Cerimoniós

L'última de les Cròniques és la del rei **Pere el Cerimoniós**. Supervisada pel mateix rei, explica el seu regnat amb una prosa molt rica i elaborada.

Pere el Cerimoniós

Ramon Muntaner escrivint la seua "Crònica" a Xirivella

ACTIVITATS

Aquest fragment de la Crònica de Jaume I és conegudíssim. Narra l'alegria que tingué el rei en conquerir València. ¿Com tracta els moros derrotats?

"I al dia següent, quan començava a fer-se fosc, vaig ordenar al cabdill Abulhamalet que hissara la meua senyera en la torre del Temple, perquè els cristians saberen que València ja havia caigut i no feren cap mal als musulmans. I així es va fer. Jo em vaig traslladar a la Rambla, entre el Reial i la torre. Quan vaig veure la nostra senyera dalt hissada dalt de la torre, vaig descavalcar i, girant els ulls cap a

orient, em vaig posar a plorar i a besar la terra per agrair a Déu el favor que ens havia fet.

Mentrestant, els musulmans es van afanyar a eixir de la ciutat dins del termini de cinc dies que els havia concedit. Als tres dies ja estaven tots preparats. Jo, amb uns quants cavallers i soldats, els vaig portar als camps que hi ha entre Russafa i les portes de la vila. Vam haver de ferir alguns homes que volien robar vestits als musulmans, i emportar-se algunes dones i xiquets. En total, varen eixir de València, entre homes i dones, unes cinquanta mil persones que no perderen, entre tots, ni mil sous, de tan ben protegits que els vàrem conduir fins a Cullera. Després d'això, ens en vàrem tornar a la ciutat.

Al tercer dia, vàrem començar a repartir les cases amb l'arquebisbe de Narbona i altres bisbes i nobles que havien entrat a la ciutat amb mi, seguits d'altres cavallers a qui corresponien algunes propietats. A continuació, vàrem repartir cases a alguns pobles segons la força que havien aportat a la conquesta."

¿Quina qualitat del rei Pere II, fill de Jaume I, es destaca en aquest fragment de la Crònica de Desclot?

« Quan el rei d'Aragó arribà a La Jonquera, no volgué descavalcar per menjar ni per beure, ni per reposar, ni per cap altra raó, sinó que parlà amb l'alcalde i els homes il.lustres d'aquell lloc, i els digué que feren guàrdia aquella nit i que ell els faria senyals amb foc. Si només en feia una, això volia dir que no es mogueren d'on eren. Però els en feia dos, seguides d'una foguera, volia dir que acudiren ràpidament, sense esperar-se els uns als altres, perquè el rei els necessitava."

Sant Jordi

FRAGMENTS DE LES CRÒNIQUES

1. EL TRACTE PER XÀTIVA (Crònica de Bernat Desclot)

«Amich, dix lo rey, be siats vos vengut! Be es ver que yo us he trames missatge que vinguessets ab mi parlar. E vos sabets be que yo he presa la ciutat de Valencia, e la major partida dels castells e de les viles de aquest regne. E vos tenits aquest castell e conexets que llongament no us podets tenir a mi. Mas, per ço com yo us tinch per gentil-hom e he oit dir gran be de vos, no volria que de tot fossets exellat de aquesta regio. Yo us dare a vostra voluntat, a vos e als vostres, la vila de Muntesa, tan solament e tingats a mi per senyor e quem retats a mi lo castell que vos tenits de Xativa. E darvos he per messions deu milia morabatins.

2. LA UNITAT DEL CATALÀ (Crònica de Ramon Muntaner)

D'altra part, vós diré cosa de què us meravellarets, emperò si bé ho encercats així ho trobarets: que d'un llenguatge solament, de negunes gents no són tantes com catalans. Que si volets dir castellans, la dreta Castella poc dura poca és que en Castella hi ha moltes províncies qui cascun parla son llenguatge, qui són així departits com catalans e aragoneses. E si ben catalans e aragoneses són d'un senyor, la llengua no és una ans és moltde partida. E així

mateix trobarets en França, e en Anglaterra, e en Alemanya, e per tota Itàlia e per tota Romania (...).

E així us he dita cosa dels catalans que és veritat. E seran molts qui se'n meravellaran e ho tendran per falla, però que es vullen se'n diguen, que així és veritat.

En llengua moderna:

Potser a primera vista us sorprendrà, però estic segur que si hi penseu una miqueta, acabareu donant-me la raó: no hi ha llengua tan unificada com el català. Perquè, si ens fixem en el castellà, la zona on es parla el castellà de Castella ben petita és. Al Regne de Castella hi ha regions on el castellà es parla de diverses maneres. Es diferencien entre elles, com el català i l'aragonès al nostre país i això que comparteixen rei. Però, així com al nostre país la llengua predominant és una -i molt uniforme- al Regne de Castella hi ha moltes diferències regionals. I el mateix passa a França, Anglaterra, Alemanya, Itàlia, Romania.

3. LA CATALANITAT D'EN CORRAL LLANÇA I ROGER DE LÒRIA (Crònica de Ramon Muntaner)

E aquest en Corral Llança exi hu dels bels homens del mon, e mills parlant e pus saui, si que en aquell temps se deya, quel pus bell cathalanesch del mon era dell e del dit Roger de Luria: e no era marauella, que ells, axi com dauant vos he dit, vengrem molt fadrins en Cathalunya, e nudrirense de cascun lloch de Cathalunya e del regne de Valencia tot ço que bo ne bell parlar los paria ells aprengheren. E axi cascu dells fo lo pus perfet Cathala que negun altre, e ab pus bell cathalanesch.

4. L'EXEMPLI DE LA MATA DE JONC (Crònica de Ramon Muntaner)

E si negun me demana: En Muntaner, quin és l'exempli de la mata del jonc?, jo li respon que la mata del jonc ha aquella força que, si tota la mata lligats ab una corda ben forta, e tota volets arrencar ensems, dic-vos que deu hòmens, per bé qui tiren, no l'arrencaran (...) e si en llevats la corda, de jonc en jonc la trencarà tota un fadrí de vuit anys, que un sol jonc no hi romandrà.

5.LA DEFENSA DE GAL.LÍPOLI(GRÈCIA), dirigida per Ramon Muntaner

Què us en diria? La batalla fo molt fort, e les nostres fembres ab cantals e ab pedres que yo hauia feytes metre al mur e a la barbacana defensauen tant regent, que marauella era: que en veritat fembra si troba que hauia cinch cayrellades en la cara, qui encara es defensaua, axi com si no hagues mal. E axi dura aquesta batalla entro a hora de despertada.E com vench a hora de despertada, lo capità per nom Antoni Spindola dauant dit, qui feu los desafiaments, dix: -O vil gent! ¿què és açò, que tres tinyoses que ha dins se defensen a vosaltres? molt sóts vils! e llavors ell s'aparellà ben ab CCC hòmens de casades que hi hauia, que tots eren de les millors casades de Genoua, e ab cinch senyeres ell pensa d'exir de les galees. E tantost ho digueren a mi, e yo munté el mur e viu-los venir, e tantost fiu armar mon cauall e los altres VI caualls armats que yo hauia.[...]e ab los VI caualls armats e los homens de peu qui eren exits axi lleugers anam ferir a les senyeres, si que al primer colp nabatem quatre. E ells qui hagren vist, que nos axi feriem vigorosament, axi de cauall com de peu, vanse vendre, axi que tantost n'aguem les espatlles.

6.CRÒNICA DE RAMON MUNTANER

Ramon Muntaner, parlant de Múrcia, Oriola, Cartagena, etc:

E com la dita ciutat (de Múrcia) hac presa, poblà-la tota de catalans e així mateix Oriola e Elx e Alacant e Guardamar e Cartagènia e los altres llocs: sí siats certs qui tots aquells qui en dita ciutat de Múrcia e en los davant dits llocs són, (són) vers catalans e parlen del bell catalanesc del món.

7.L'EPISODI DE VINATEA (Crònica de Pere el Cerimoniós)

E així es feu, que hi anaren lo dit En Guillem de Vinatea e los jurats e consellers. E com foren denant lo senyor rey, nostre pare, e la reina, madastra nostra, e tot llur Consell, En Guillem de Vinatea proposa e dix: Que molt se maravellava del senyor rey e de tot son Consell que aitals donacions fees ne consentis, com havia, car allo no volia als dir sino tolre e separar lo regne de Valencia de la Corona d'Arago, car, separats les viles e llocs tan apropiats com aquells eres de la ciutat

de Valencia. Valencia no seria res; per que ells no consentien en les dites donacions, ans hi contradiriem; e que es meravellaven fort d'ell e de son Consell, que en tal punt los posasen davant, car posaven-los en punt d'esser traïdors,

- E alre, senyor, no hi mudarien, si a mi, senyor, sabiets tolre lo cap del coll ne si ens sabiets a tots matar. Mas certifie-vos, senyor, que, si nos morim, que no escaparà algu d'aquests qui son aci, que no muiren tots a tall d'espasa, sino vos, senyor, e la reina, e l'Infant don Ferrando.

E, oint aquestes paraules, lo senyor rey, nostre pare, dix a la reina:

- Ah, reina, aço voliets vos oir

E ella, tota irada, plorant dix:

- Senyor, esto non consentiria el rey don Alfonso de Castella, hermano nuestro, que ell no los degollase todos.

E lo senyor rei respos:

- Reina, reina, el nostre poble es franc, e no es aixi subjugat com es lo poble de Castella, car ells tenen a nos com a senyor, e nos a ells com a bons vassals e companyons."

8.LA LLEGENDA DE L'ENGENDRAMENT DE JAUME I

Pel que fa a la concepció i el naixement del rei Jaume I, la llegenda explica que els seus pares, que vivien a Montpeller, estaven separats, ja que Pere el Catòlic sentia simpatia per totes les dones menys per la seua. Així,el rei Pere no tenia fills i el poble es dolia d'aquest fet, atès que temia que, a la seua mort, es quedaria el regne sense successió i que el cas donaria lloc a un gran conflicte[...]Alguns ciutadans l'anaren a veure i, amb cert misteri, li contaren que una gran dama, casada, tindria un goig immens de poder passar una estona amb ell, però amb la condició que l'«entrevista» havia de tenir lloc a les fosques, car l'al·ludida dama (que, en realitat, era la pròpia dona del monarca, que es prestà al joc) volia que s'ignorés la seua identitat, i Pere el Catòlic, molt amic d'aventures amoroses, acceptà la proposta. I, quan a penes el fet s'acabà de consumir, aparegué a la cambra del «pecat» un grup de gent, amb torxes enceses, el més vell del qual digué al rei: «Senyor, perdoneu si us hem vingut a interrompre en un moment tan íntim. Nosaltres som el vostre poble, que es dol que vós i la vostra esposa no tingueu un fill que pugua heretar el vostre regne després de la vostra mort. (...) Sapieu que si teniu un fill serà vostre i que nosaltres, persones de tots els estaments, hem vingut ací per donar fe que el fill que pugua nàixer de la vostra esposa és fill vostre i hereu de la Corona. Si us hem ofès, perdoneu-nos, que ho hem fet pel bé del vostre regne»., I així

nasqué, ple de misteriosos signes i enmig d'una intensa claror -diuen-
, el rei Jaume I, que seria anomenat, en el futur, el Conqueridor.